

DEPRESIJA KAO SUBVERZIJA

Ljiljana Filipović

Ako se previše smijete, vjerojatno ste depresivni. I uvjereni ste da to dobro prikrivate. Ako se ne smijete, nema zabune o tome u kakvom ste stanju. Ako nikad niste bili depresivni, sigurno ćete jednom biti. Ako ste depresivni otvoreno, i o tome volite govoriti, sigurno ćete uskoro svima dojaditi.

Kako se nositi s tim? I što vam je uopće? A i tko ste ako vam nije ništa?

Rješenja su već dobroano ispisana. Izadite iz sebe. Iz sobe i dignite revoluciju. Napišite nešto. Pa i o vlastitoj depresiji. Ili nekog bližnjeg. Snimite film. Otplešite tu muku. Isplešite je. Napravite predstavu.

Ili, trčite, trčite. Hodajte. Ne samo do kraja ulice, grada, svijeta. Možete i do kraja svemira.

O tome gdje ste u toj dramaturgiji, analizira Nataša Govedić u knjizi, koju objavljuje Akademija dramske umjetnosti, *Veličanstveno ništa: dramaturgija depresije*. Naslovom unekoliko povezanim i s Bruceom Springstinom – *Nothing: My favourite thing*. Nataša Govedić pokreće svoje istraživanje s nultog portala, kako naslovljuje uvod, obazrivo, pronicljivo, s odmjerenom intimnošću u odnosu prema onima koji poznaju mračni tunel iz kojeg se ne mogu nikako izbaviti. Na kraju kojeg ne vide svjetlo. Ne mogu ga vidjeti. Ne žele ga vidjeti.

Započinje opravdavanjem zašto se upravo bavi tom temom. Gotovo plahom isprikom: "Područje mog interesa unutar humanistike oduvijek su "prljave", heterogene, divergentno shvaćene istraživačke teme... Sada depresija ili povijesno slojevite episteme samoponištavanja. Ja se okreće protiv sebe i napada svom žestinom... Uspostavljaju se različite dramaturgije poraza. Pratimo dramative poništenja vlastite vrijednosti, mizantropije, apokaliptičke opustošenosti interakcijskih prostora. Afektive samomržnje... Ipak, rastući gubitak unutarnjih uporišta nikada se ne događa bez svjedoka, niti je naša pozornica subivanja ikada u potpunosti poharana ravnodušnošću svijeta."

Gdje smo na toj pozornici?

Nataša Govedić redateljski stupa na nju da bi se suočila s depresijom, osvijestila je, a možda i utješila. Dostupnim dramaturgijama. Ta knjiga nije *self-help*. Depresija nema šanse u autoričinom nemilosrdnom, gotovo forenzičkom pristupu različitim teorijama koje govore o depresiji. Njezina dramaturgija depresije nije i depresivna dramaturgija. Poput je leksikona svih mogućih teorija i gledišta. Teško da joj je promaknula i jedna istraživačica, ili istraživač, i jedan borac s depresijom. I jedna njezina žrtva. I jedna njezina pobjednica. Pobjednik. I jedno zanosno djelo i njihovi stvaratelji s kojima ste prošli kroz život. Koji su vas u njemu tješili. Teško ih je sve i pobrojati.

Autoričin hermetično gusti tekst vrvi razigranim asocijacijama koje se poigravaju i prizivaju jedna drugu. Čitanje te studije o *veličanstvenom ništa* pristanak je na mjesto u karuselu. Pogled se izmiješta iz trenutka u trenutak. Odluta li vam na jedno mjesto s pokušajem da se tamo zaustavi, ubrzo ćete se suočiti s drugačijim scenarijem, drugačijom scenografijom. Depresija otkriva uvijek svoju drugu autoricu, svog drugog autora. Uzročnika. Kao prava gospodarica, prilično se zabavlja. Ponekad iz dokolice, ponekad iz dosade, ponekad jer je boli žuč. Ponekad iz tuge. Zbog bolesti. Zbog patnje drugog. Zbog obespravljenosti. Svakodnevnog tavorenja. A i ponekad jer se misao ulijenila.

Studija o *Veličanstvenom ništa*, pojavljuje se u vrijeme objave istraživanja o depresiji mladih u Hrvatskoj.¹ Rezultati *četverogodišnjeg istraživanja u sklopu kojeg se 1402 učenika pratilo od prvog do trećeg razreda srednje škole otkrili su da je 13 posto srednjoškolaca u depresiji, te da svaki peti razmišljao o samoubojstvu*

1 HRT, iako nije odgovoran za eksterne izvore, donosi najnovije podatke o depresiji mladih. Autorica: Sunčica Findak /I.H./ HRT 30. 05. 2019. (T-portal)

"Najviše nas je pogodio podatak o samoranjavanju", istaknula je voditeljica projekta Marina Ajduković: "Naime, to pokazuje potrebu mladih da zapravo svoje nezadovoljstvo u osami izraze nanoseći sami sebi bol."

Samo u jednom danu depresija će zaposjest novine člancima: ² "U Hrvatskoj se prošle godine ubilo 657 ljudi, dvoje svaki dan. Prema statistici MUP-a lani je život sebi oduzelo troje djece mlađe od 14 godina, sedam u dobnoj skupini od 15 do 18 godina te 38 u skupini od 19 do 25 godina. U trudnoći kao i u poslijeporođajnom razdoblju je veći broj depresivnih žena."

Ali i jedan, koji je deprimirajući sam po sebi: "Nijedna zemlja nije postigla zadovoljavajuću razinu kad je riječ o ravnopravnosti spolova na koje se poziva u razvojnom planu."

Nataši Govedić nisu nepoznati mračni podaci, te navodi da je prema *podacima Svjetske zdravstvene organizacije ukupan broj ljudi registriranih da pate od depresije 2017. bio 322 milijuna s najvećim brojem slučajeva u Japanu i Sjevernoj Americi te da se godišnje dogodi oko 800 000 samoubojstava.*

Autorica ulazi i u liječnička tumačenja. I zapadnjačka i istočnjačka. Kreće od najstarijih spominjanja stanja u koje se čovječanstvo povlači u takozvanom normalnom životu. Kako i sama ističe, iznimno je svjesna što se događa između tekstova. Između disciplina. Ipak, ograđuje se: "Moje ovlasti tiču se promišljanja načina na koje depresija, posredstvom umjetnosti, postaje dijeljeno, narativizirano, transformativno i iluminativno socijalno iskustvo."³

Studija o *Veličanstvenom Ništa* podijeljena na osam poglavlja koji izražavaju iz njezinog "Nultog portala" ("Pasivne revolucije i depresivna matrica otpora"/ "Pobuna štetočine između Franza Kafke i Davida Fostera Wallacea"/ "Iznevjerenosti: Sofoklov *Filoktet* i Beckettova *Eleuthéria*"/ "Brisanje odraza: Shakespearove i von Trierove Ofelije"/ "Mizantropija: Shakespearov *Timon Atenjanin*, Molièrov *Mizantrop*, Čehovljevi *Ivanov*, Zajecova *Mala Moskva*, Psihoza u 4.48 Sarah Kane i *Most Erica Steela*"/ "Sustavna raščaravanja i politike depresije: lijeva melankolija i desna mitologizacija"/ "Regenerativna smrt ili depresivna apokaliptika: Šnajder, Brezovec, Marchig, Ferrara" da bi završila

---

² 7. lipnja 2019. *Večernji i Jutarnji list*.

³ Govedić, N. (2019.), op. cit.

"Lucidnom disfunkcionalnošću" kao zaključkom) sustavno, ali i dramaturški izdvojenih poput knjižica koje imaju poseban scenski prostor na zajedničkoj pozornici. Progovaraju zasebno, ali i zajednički. Upadajući jedno drugome u riječ kad autoricu ponese asocijacija kojoj ne može odoljeti.

Osobito zanimljivo, intrigantno, analizira literarne susrete depresivnosti.

U već postojećom analizama, na primjer one Deleuza i Guattarija, Nataša Govedić otkriva nove perspektive, zapostavljena tumačenja te na nov način pristupa Kafkinom preobražaju. – pobuni štetočine, kako kaže: "Čini se da "stanje kukca" ima golem potencijal kritičke dekompozicije prethodnih ljudskih navika samosagledavanja, čije se kompleksne silnice ne mogu ni brzo ni shematično prevesti u funkcionalne jednadžbe socijalnoga zdravlja nasuprot socijalnih bolesti. Blokada se obično pojavljuje s razlogom. Upravo će njezina fizička diskurzivnost zahtijevati da aktivnost i pasivnost ne mislimo kao jednostavne dihotomije."⁴

Čitajući poglavlje o Filoktetu i njegovom depresivnom zazivanju smrti - *Smrti, smrti, zašto ne dolaziš kad te/Svaki dan priželjkujem?* /Sofoklo (2001:135-136)/ - prisjetimo se da jedan od najvećih literarnih depresivaca, pravi psihoanalitički junak, slučajni utemeljitelj brojnih teorija, upozorava promišljajući valjda jedan od najpoznatijih slogana - *To be or not to be...*⁵ "Umrijet – usnut, ništa više! I usnuvši dokončat srca bol...", no nastavlja... "Kad ne bi volju mutio nam strah/Od nečeg poslije smrti, neka zemlja/Neotkrivena, kojoj nijedan/S granice se putnik ne vraća,/Te volimo podnositi sva ta zla/No pobjeći u nepoznata."⁶

Bez obzira na nadu - da nakon životne *maye*, razočarenja i izdaja, kao i timonovskog osamljivanja koje nas upućuje na odnos mizantropije i depresije, svih silnih teorija o depresiji i smrti slijedi neki uzbudljivi mir, o tome se ništa sa sigurnošću ne zna.

4 Ibid., str.

5 Shakespeare, W. *Hamlet*, III. čin, 1. scena: *To die, to sleep;/To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub;/For in that sleep of death what dreams may come/When we have shuffled off this mortal coil,/Must give us pause: there's the respect/That makes calamity of so long life;/.. who would fardels bear,/To grunt and sweat under a weary life,/But that the dread of something after death,/The undiscover'd country from whose bourn/No traveller returns, puzzles the will/And makes us rather bear those ills we have/Than fly to others that we know not of?*

6 Shakespeare W. (1950.) *Hamlet*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 107, prijevod Milan Bogdanović

Studija Nataše Govedić *Veličanstveno ništa: dramaturgija depresije* dio je bogatog mozaika, dramaturške mreže koju ispisuje osobitim samosvjesnim rukopisom, s neumornom radošću, oduševljenjem i interesom za kazalište. Ta kazališna mreža poput je pozitivne pedagogije u kojoj će se uvijek prije svega osloniti na pozitivne snage stvarateljica i stvaratelja. Dopustiti im da se odmore, ali ne i da potonu u *resentimanu*. Njezino iznimno veselje zbog postojanja kazališne umjetnosti, zarazno je.

Veličanstveno ništa nije personalizirana studija, kao ni ostale knjige Nataše Govedić. Nije za jednokratno čitanje. Pristanete li na jedno tumačenje, autorica će vam ih odmah podastrijeti još nekoliko kojima će vas potaknuti na razmišljanje. Tako je i njezino djelo *Strasti, kondicionali* raspeto u mreži teatrologije, filozofije, filmske teorije i antropologije.

Mrežir, rekla bi Nataša Govedić, kako je i nazvala roman za koji je dobila i nagradu *Sfera* 2014. godine, vodeći nas u *Zemlju mačaka i zmajeva*, u kojem su glavni junaci suočeni s *opasnom podzemnom magijom*.

U *Veličanstvenom ništa*, opasna, ali i zanosna magija je depresija. Ističe: "U ranijoj knjizi koju sam posvetila strastima kao kondicionalima postajanju osluškivala sam krilaticu Williama Blakea iz *Poslovice pakla*: "Put neumjerenosti vodi u palaču mudrosti", nastojeći pokazati da je strastvenost samozabrani intenzitet ili glagol stvaranja smisla, pri čemu svaki logos ima svoju voljnu i svojevolutnu "žudnost" kao instrument proširivanja opsega i vlastitoga zajedničkog svijeta. U ovoj knjizi zanima me ima li ju i bezvoljica. Ima li ju i "socijalno presahnuli" antilogos, nevoljnost, depresija."⁷

Ništa u depresiji nije jednoznačno. Osim da vas stalno i uvijek izdaje Ideal Ja s kojim odrastate. Da pristajete vjerovati u lažne vrijednosti autoritarnih učitelja, vrijednosti malograđanskog, u smrt zbog granice, religije i ekonomije. Pa i jezika. Koji vas može poslati na bojno polje. A poslije vam reći - pa nitko vas nije tjerao.

Malograđanština je prijateljica depresija. Malo se govori o samoubojstvu mladih imigranata. I njihovoj depresiji. Ali ne prestaje se govoriti o tome kako ih nitko ne treba. One koji pokazuju samilost, likvidira se. Ostali su licemjerno preneraženi manjkom ljudskih prava. Pristanak na robovanje je

---

7 Ibid.

---

gotovo lakši umjesto de La Boëtievog savjeta - *Ne podržavajte tirane. Ni one vašeg života.*

Studija Nataše Govedić postavlja i pitanje je li kreativnoj subverzivnoj revolucionarnoj depresiji unatoč napretka farmakologije odzvonilo? Je li to neki *In memoriam*? Još nema istraživanja, osim valjda astroloških, da se djeca rađaju deprimirana. Nije nepoznato da njihova okrenutost od društva i izbjegavanje da se podčine institucijama, pa i onih kulture, često stvara velika umjetnička i literarna djela. Povijest civilizacije.

Kompleksnost te knjige poziva na daljna istraživanja i propitivanja. Tu se ne radi jednostavno o slaganju ili razmimoilaženju. Nataša Govedić je okupila povijesne i suvremene autore, inozemne i hrvatske, postavila ih na pozornicu i navela da progovore o depresiji iz različitih prostora i vremena.

Zaključak je ipak jednoznačan: Nemojte pristati na to da vam u vašem scenariju života netko drugi bude pisac ili dramaturg. Osim vas samih.